

DOI 10.58423/2786-6742/2024-7-265-274
УДК 336.221.4(477)

Олександр ЧИРВА

аспірант кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Державний податковий університет
Ірпінь, Україна
ORCID ID: 0009-0005-5925-1212

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Конкурентоспроможність національної податкової системи є основною економічної безпеки держави, оскільки вона впливає на здатність країни залучати інвестиції, підтримувати бізнес, забезпечувати економічну безпеку держави та стійкі темпи економічного зростання. Для покращення конкурентоспроможності податкової системи державі слід активно працювати над удосконаленням її ключових складових, що може включати в себе як реформування існуючих податкових механізмів, так і впровадження нових підходів і технологій. Метою дослідження є визначення перспективних підходів до комплексної оцінки конкурентоспроможності податкової системи України в контексті існуючих викликів та загроз ендогенного та екзогенного характеру. У роботі представлено два підходи щодо оцінки конкурентоспроможності податкової системи. Перший ґрунтується на порівняльному аналізі структури національних системи оподаткування різних країн. Другий – на основі методології ПТСІ (Міжнародний індекс податкової конкурентоспроможності), який застосовується для відповідних порівняльних оцінок для вибірки країн ОЕСР. Ґрунтуючись на методології ПТСІ запропоновано використовувати додатковий перелік показників для оцінки конкурентоспроможності податкової системи. Наведено приклад такої фрагментарної оцінки для системи оподаткування споживання для України та окремих країн-членів ЄС. За результатами проведеної оцінки визначено, що Україна посідає лише 8 місце з кількістю балів 70. Нижче місце посідають три країни : Греція, Литва, Угорщина. Це пов'язано з тим, що в Україні досить великим є рівень адміністративного навантаження на податкових агентів, зокрема, великих витрат часу, трудових ресурсів вимагає діяльність по дотриманню вимог реєстрації, підтвердження достовірності податкових накладних. Показано резерви підвищення конкурентоспроможності для системи непрямих податків України. Визначено напрями подальших наукових розвідок, що вимагають здійснення комплексної оцінки конкурентоспроможності вітчизняної системи оподаткування.

Ключові слова: податкова системи, економічна безпека, конкурентоспроможність податкової системи, структура податкової системи, прямі податки, непрямі податки, податки на споживання.

JEL Classification: H20

Absztrakt. A nemzeti adórendszer versenyképessége az állam legfőbb gazdasági biztonsága, mivel befolyásolja az ország beruházásvonzó képességét, a vállalkozások támogatását, az állam gazdasági biztonságának és a fenntartható gazdasági növekedésnek a biztosítását. Az adórendszer versenyképességének javítása érdekében az államnak aktívan kell dolgoznia annak kulcsfontosságú összetevőinek javításán, ami magában foglalhatja mind a meglévő adómechanizmusok reformját, mind pedig új megközelítések és technológiák bevezetését. A tanulmány célja az ukrán adórendszer versenyképességének átfogó értékeléséhez szükséges ígéretes megközelítések azonosítása a meglévő endogén és exogén jellegű kihívások és fenyegetések összefüggésében. A tanulmány két megközelítést mutat be az adórendszer versenyképességének értékelésére. Az első a különböző országok nemzeti

adórendszerei szerkezetének összehasonlító elemzésén alapul. A második az ITCI (Nemzetközi Adóügyi Versenyképességi Index) módszertanán alapul, amelyet az OECD-országok egy mintájára vonatkozó összehasonlító értékelésekhez használnak. Az ITCI-módszertan alapján a Bizottság javasolja, hogy az adórendszer versenyképességének értékeléséhez további mutatókat használjanak. Példát mutatunk be a fogyasztási adórendszer ilyen töredékes értékelésére Ukrajna és egyes EU-tagállamok esetében. Az értékelés eredményei azt mutatják, hogy Ukrajna 70 ponttal csak a 8. helyen áll. Három ország szerepel ennél rosszabb helyen: Görögország, Litvánia és Magyarország. Ez annak köszönhető, hogy Ukrajnában meglehetősen nagy adminisztratív terhek nehezdednek az adóügyönkökre, különösen nagy idő- és munkaerő-ráfordítást igényel a nyilvántartásba vétel és az adószámlák pontosságának igazolása. A cikk az ukrán közvetett adók rendszerének versenyképesség-növelési tartalékait mutatja be. Meghatározásra kerülnek a további tudományos kutatás irányai, amelyek a hazai adórendszer versenyképességének átfogó értékelését igénylik.

Kulcsszavak: adórendszer, gazdasági biztonság, az adórendszer versenyképessége, az adórendszer szerkezete, közvetlen adók, közvetett adók, fogyasztási adók.

Abstract. *The competitiveness of the national tax system is the main economic security of the state, because it affects the ability of the country to attract investments, support business, ensure the economic security of the state and sustainable rates of economic growth. To improve the competitiveness of the tax system, the state should actively work on improving its key components, which may include both reforming existing tax mechanisms and introducing new approaches and technologies. The purpose of the study is to determine promising approaches to comprehensive assessment of the competitiveness of the tax system of Ukraine in the context of existing endogenous and exogenous challenges and threats. The work presents two approaches to assessing the competitiveness of the tax system. The first is based on a comparative analysis of the structure of the national taxation system of different countries. The second is based on the ITCI (International Tax Competitiveness Index) methodology, which is used for relevant comparative assessments for a sample of OECD countries. Based on the ITCI methodology, it is proposed to use an additional list of indicators to assess the competitiveness of the tax system. An example of such a fragmented assessment for the consumption taxation system for Ukraine and individual EU member states is given. Based on the results of the evaluation, it was determined that Ukraine is only in 8th place with a score of 70. Three countries occupy the lowest place: Greece, Lithuania, and Hungary. This is due to the fact that in Ukraine the level of administrative burden on tax agents is quite high, in particular, the activity of complying with registration requirements and confirming the authenticity of tax invoices requires a large expenditure of time and labor resources. Reserves for increasing competitiveness for the system of indirect taxes of Ukraine are shown. The directions of further scientific investigations, which require a comprehensive assessment of the competitiveness of the domestic taxation system, have been identified.*

Key words: *tax systems, economic security, competitiveness of the tax system, structure of the tax system, direct taxes, indirect taxes, consumption taxes.*

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки у нинішніх умовах є екзистенційною для української держави. Повномасштабна військова агресія з боку РФ проти незалежної України є важким уроком для справи державотворення на майбутнє. Його суть полягає у тому, що оборона та безпека країни мають бути одними з головних пріоритетів стратегічного поступу держави та нації. Підтримка обороноздатності та безпеки вимагають відповідного достатнього обсягу ресурсів. Податкова система є тим механізмом державного регулювання, що має виконувати свої функції фіскального та

регулятивного характеру в повній мірі. Для вітчизняних та міжнародних суб'єктів господарювання важливим є те, наскільки національна система оподаткування є конкурентоздатною в системі міжнародного поділу робочої сили, капіталів, товарних потоків, фінансових трансакцій тощо. При цьому, зазначаючи конкурентоспроможність податкової системи у міжнародному порівняльному аспекті, йдеться, як правило, про співставлення різних якісних та кількісних характеристик системи, приведених до певного спільного знаменнику, що дозволяє визначити ступінь її привабливості для інвестицій, ведення фінансово-господарської діяльності платників податків. Саме тому проблема податкової конкурентоздатності на основі розробки стандартизованої методології кількісної верифікації означеної характеристики набуває не тільки теоретичної ваги, а також повноцінної практичної значущості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення економічної безпеки держави за допомогою фінансових, монетарних, бюджетних і податкових механізмів знайшла своє відображення в працях відомих вітчизняних науковців, зокрема, О. Барановського, З. Варналія, Я. Жаліло, О. Молдована, М. Пасічного та ін [1,2,4,7,8,11]. Цими та іншими вченими досліджено сутність безпеки, умови її стану, механізми державного регулювання та політик її забезпечення. Втім на периферії цих розвідок залишилась проблематика формування теоретико-методологічних підходів до оцінки конкурентоспроможності національної системи оподаткування та взаємозв'язку цієї інтегральної характеристики з рівнем економічної безпеки держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ця прогалина у вирішенні завдання оцінки рівня конкурентоспроможності національної податкової системи обмежує наші можливості щодо формування оптимальної стратегії досягнення стійкого стану забезпечення економічної безпеки держави на допомогу податкових механізмів, розуміння характеру та ступеня щільності функціонального взаємозв'язку між досліджуваними феноменами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення перспективних підходів до комплексної оцінки конкурентоспроможності податкової системи України в контексті існуючих викликів та загроз ендогенного та екзогенного характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Конкурентоспроможність податкової системи проявляється в її сильних та слабких сторонах у порівнянні з податковими системами інших країн. Вона є результатом тривалої еволюції соціально-економічних відносин у певному суспільстві, політичних рішень, інститутів. Оскільки податкова системи напряму і безпосередньо впливає на діяльність економічних агентів, а системи оподаткування різних країн мають між собою як багато спільного, так й безліч індивідуальних відмінностей, тому виникає необхідність оцінити їх по відношенню одна до одної.

Для оцінки конкурентоспроможності податкової системи використовується певна стандартизована методологія, яка дозволяє за сукупністю обраних параметрів привести різні системи до спільного знаменнику і зробити достовірні висновки про їх порівнювані властивості. Наприклад, досить популярним світовим рейтингом, до 2018 р. був рейтинг конкурентоздатності національних податкових системи Світового банку Paying Taxes, в якому інтегральна оцінка конкурентоздатності визначалась як сума трьох головних компонент : 1) часу на сплату податків платниками, вимірюваного в годинах за різними податками; 2) сукупного рівня податкового навантаження на дохід середньостатистичного платника податків, вимірюваного у відсотках до доходу; 3) кількості податкових платежів, які необхідно здійснити для виконання всіх податкових обов'язків.

Існують альтернативні рейтинги конкурентоспроможності податкових системи, які використовують більш релевантну методологію, тому результати такого ранжування можна вважати більш достовірними. Так, одним із таких рейтингів є щорічний International Tax Competitiveness Index (далі ІТСІ), який щорічно наводить оцінки конкурентоспроможності для податкових системи країн ОЕСР [10].

Методологія визначення цього індексу полягає у наступному. Для оцінки інтегрального балу та місця країни у рейтингу використовуються 41 показник за шістьма категоріями : корпоративне оподаткування (14 показників), оподаткування індивідуальних доходів громадян (7), оподаткування споживання (3), оподаткування майна (8), міжнародні правила оподаткування (9). Останні, в свою чергу, мають певні підкатегорії, що характеризують, як правило, елементи податку : об'єкт оподаткування, базу, правила оцінки бази, ставки тощо (див. рис. 1).

На приведеному рисунку зеленими прямокутними позначено категорії, а білими – субкатегорії. Наприклад, в категорії оподаткування індивідуальних доходів громадян використовуються субкатегорії модель податку, складність оподаткування та оподаткування капітальних доходів і дивідендів. В оподаткування споживання використовуються лише дві субкатегорії : ставка і база оподаткування.

Процес кількісної верифікації кожного показника відбувається наступним чином. Формується ряд кількісних значень кожного показника по вибірці країн. По кожному такому ряду обчислюється середня і середньоквадратичне відхилення. Для того щоб уникнути отриманих від'ємних значень нормованої величини найменше значення зазначеного ряду помножується на мінус одиницю і до отриманого значення змінної додається ще одиниця. Останнє отримане значення найменшого показника додається до всіх значень змінної в ряді, таким чином всі отримані числа змінних є додатними і для зазначеного ряду зберігається інтервал варіативності, тобто значення середньоквадратичного відхилення.

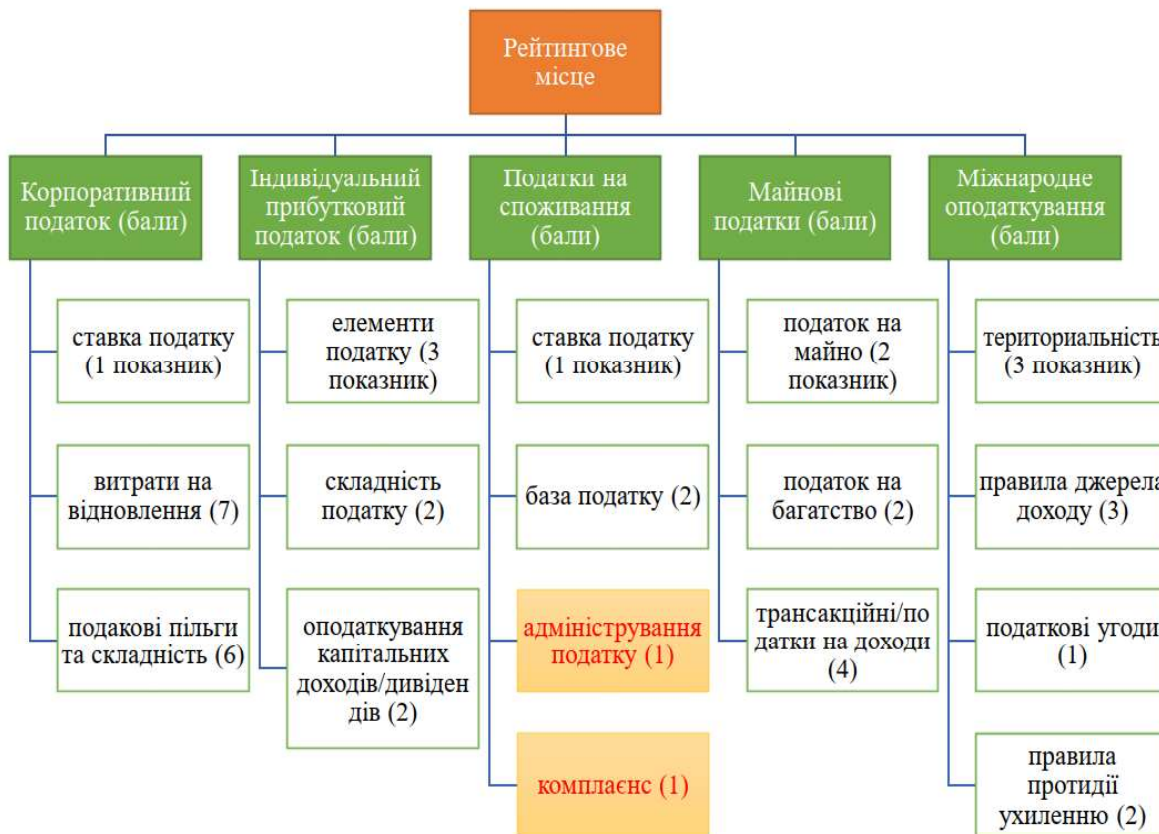

Рис. 1. Складові індексу конкурентоспроможності системи оподаткування

Джерело: складено автором за джерелом [10]

Для того щоб отримати підсумковий бал для показника в кожній субкатегорії отримані кількісні значення всього ряду для кожної окремої країни ділять на значення максимальної величини ряду і помножують на 100. Таким чином отримуємо весь ряд значень приведеним в інтервалі від 0% до 100%. Максимальний бал відповідає найвищому місцю і більшому рівню конкурентоздатності країни, що його отримала, стосовно усіх інших країн. Якщо в субкатегорії є кілька показників, то підсумкове значення показників отримується як середньоарифметична величина. Після цього ітерація з приведення значень показника до інтервалу 0-100% повторюється.

Як було зазначено, даний індекс розраховується щорічно для країн 38 країн ОЕСР. Згідно з цим рейтингом найбільш конкурентоздатною протягом останніх років є податкова системи Естонії, яка, зокрема, характеризується досить ліберальним підходом в оподаткування корпоративних прибутків, ефективною системою оподаткування споживання тощо.

Як зрозуміло з рисунку 1 кількість показників, що допомагають оцінити конкурентоспроможність національної системи оподаткування за категорією оподаткування споживання є найменшою. Вона включає лише такі показники як (1) нормативна ставка податку на додану вартість; (2) величина доходу, який не

підлягає оподаткування ПДВ, у грошовому виразі в доларах США і (3) коефіцієнт, який характеризує співвідношення бази оподаткування податками на споживання до загальної величини кінцевих споживчих витрат. Останній показник розраховується шляхом ділення суми фактично отриманих податкових надходжень від сплати ПДВ до потенціальної суми податкових надходжень, яка визначається як добуток множення нормативної стандартної ставки ПДВ та кінцевих споживчих витрат домогосподарств.

З огляду на це, останній показник достатньо гарно характеризує саму модель податку, оскільки різниця між фактичними і потенціальними податковими надходженнями виникає або через застосування знижених ставок податку, або через недостатній рівень податкового комплаєнсу. Як відомо, знижені ставки ПДВ у багатьох країнах застосовуються до товарів і послуг першої необхідності з метою усунення такого недоліку податку як регресивність розподілу податкового тягаря за рівнем доходів населення.

На нашу думку, підхід щодо оцінки конкурентоспроможності за категорією оподаткування споживання можна зробити більш комплексним шляхом врахуванням в підсумкових оцінках більшої кількості показників. Зокрема, пропонуємо використовувати додаткові показники, що характеризують ефективність процесу адміністрування податку, а також рівень податкового комплаєнсу, тобто рівня добровільності сплати податкових зобов'язань. На рисунку 1 додаткові субкатегорії позначено світло-жовтим кольором.

У субкатегорії «адміністрування» категорії «податки на споживання» використано показник, що характеризує співвідношення відшкодування ПДВ вчасно до загальної суми відшкодування ПДВ у відсотках. У субкатегорії «комплаєнс» показник, що характеризує співвідношення фактичні податкові надходження від сплати ПДВ до задекларованих податкових зобов'язань.

Отже, ґрунтуючись на такому форматі вдосконаленого методологічного підходу щодо оцінки конкурентоспроможності податкової системи в частині оподаткування споживання було проведено розрахунки для наступної вибірки країн : Австрія, Греція, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія та Україна. Ця вибірка, що складається з одинадцяти країн, дозволяє нам оцінити конкурентоспроможність системи оподаткування споживання в Україні у порівнянні з сусідніми країнами Центральної Європи, що також є країнами-членами Європейського Союзу.

Інформаційною базою для розрахунку показників по категоріях, які входять до ІТСІ, тобто субкатегорії «ставка податку» і «база податку», були взяті наведені у звіті ІТСІ значення показників за 2021 рік. Для України взято відповідні дані за 2021 рік. Зокрема, нормативна ставка ПДВ 20%, величина доходу, який не підлягає оподаткуванню ПДВ у розмірі 1 млн грн (\$36643 по середньозваженому за рік офіційному курсу НБУ гривня/долар США). Коефіцієнт, який характеризує співвідношення бази оподаткування податками на споживання до загальної величини кінцевих споживчих витрат, розраховано за даними ДССУ про зведені національні рахунки і Міністерства фінансів про податкові надходження з ПДВ за відповідний період [5]. Його величина за 2021

рік становить 62%, що є достатньо високим показником для обраної вибірки. Зокрема, більше значення даного коефіцієнту маємо лише в Естонії – 73,4%. Широка база оподаткування, як відомо, є однією з бажаних характеристик податку, оскільки *ceteris paribus* передбачає менший спотворюючий вплив оподаткування.

Окремо потрібно звернути увагу, що незважаючи на наявність більш свіжих даних для проведення оцінок конкурентоспроможності, всі розрахунки за обраною вибіркою країн були зроблені лише за даними 2021 р. Це пояснюється тим, що з початком повномасштабної військової агресії в Україні більшість макроекономічних показників в тому числі тих, що характеризують податкові надходження, були спотворені зовнішнім шоком. Це призводить до викривлення бази та умов порівняння з іншими країнами, життєдіяльність яких відбувається в нормальних - мирних умовах.

У таблиці 1 представлено результати оцінки рівня конкурентоспроможності системи оподаткування споживання серед вибірки країн Центральної Європи.

Таблиця 1

Конкурентоспроможність системи оподаткування споживання*

Країна	місце	рахунок	ставка		база		адміністрування		комплаєнс	
			ранг	бал	ранг	бал	ранг	бал	ранг	бал
Австрія	4	92	1	100	10	59,3	6	88,2	3	97,5
Греція	9	69	5	56,5	11	25,7	2	98,4	5	78,5
Естонія	1	100	1	100	1	100	9	75,2	1	100
Латвія	5	87	2	89,2	2	79	7	78,4	5	78,5
Литва	11	61,9	2	89,2	4	76,1	11	22,1	8	45
Польща	7	82,8	4	67,4	5	75,6	5	89,8	6	78
Словаччина	3	93	1	100	8	68,4	3	98,1	4	82,7
Словенія	6	83,2	3	78,3	7	71,5	1	100	7	62,4
Угорщина	10	66,5	6	23,8	3	76,9	10	70,6	5	78,5
Чехія	2	95	2	89,2	6	75,4	4	93,5	2	98,8
Україна	8	70	1	100	9	61,9	8	77,8	9	23,5

Джерело: складено автором за джерелами [5,9]

Як бачимо, Україна посідає лише 8 місце з кількістю балів 70. Нижче місце посідають три країни : Греція, Литва, Угорщина. За показником ставки податку Україна посідає досить найвище місце, а бази оподаткування – дев'яте. Нижче за цим критерієм знаходяться Австрія і Греція.

Примітно, що на першому місці, як і в рейтингу ІТСІ протягом останніх років, знаходиться Естонія. В цій країні застосовується, як і в Україні, відносно невисока порівно з іншими країнами ЄС та Центральної Європи нормативна ставка податку на рівні 20%. Для прикладу в Угорщині вона складає 27%, у Греції – 24%.

Як зазначалось раніше, в Естонії рівень охоплення загальної бази оподаткування (кінцеві споживчі витрати домогосподарств) базою оподаткування ПДВ є найбільшим, а саме 73,4%. На додаток до цього рівень адміністративного тягаря для платників податків є відносно невеликим. В Україні досить великим є рівень адміністративного навантаження на податкових агентів, зокрема, великих витрат часу, трудових ресурсів вимагає діяльність по дотриманню вимог реєстрації, підтвердження достовірності податкових накладних. Зокрема, українські експерти відзначають, що непрозора робота системи автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних/розрахунків коригування критеріями ризику працює в багатьох випадках у ручному режимі. У випадку рішення суду про розблокування накладних «під час виконання судового рішення податкові органи можуть необґрунтовано довго «шукати необхідний час для реалізації механізму реєстрації ПН/РК на підставі судового рішення» чи «вживати заходів щодо виконання рішення суду», що суперечить інтересам бізнесу. Суб'єкти господарювання розуміють, що для результативних бізнес-процесів потрібно ефективно використовувати час і, відповідно, затягування виконання судового рішення для розблокування податкових накладних може негативно вплинути на господарську діяльність» [6].

Подібна практика адміністрування податків істотно знижує конкурентоспроможність системи оподаткування споживання України порівняно з сусідніми країнами. За показником відношення відшкодування ПДВ вчасно до загальної суми відшкодованого ПДВ, що характеризує субкатегорію «адміністрування», Україна за 2021 р. має показник 91,2%, це також лише 8 місце з вибірки. За показником відношення податкові надходження отримані від сплати ПДВ до задекларованих податкових зобов'язань, що характеризує субкатегорію «комплаєнс», - останнє місце.

Таким чином, можемо констатувати, що запропонована методологія визначення конкурентоспроможності системи оподаткування споживання України в цілому надає об'єктивні оцінки ситуації щодо її стану у порівнянні з сильними та слабкими сторонами відповідних систем оподаткування інших країн.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки. По-перше, конкурентоспроможність національної податкової системи є одним із ключових чинників ефективного соціально-економічного розвитку країни та водночас фактором забезпечення економічної безпеки держави. Вона є результатом тривалої еволюції соціально-економічних відносин у певному суспільстві, політичних рішень, інститутів. Оскільки податкова системи на пряму і безпосередньо впливає на діяльність економічних агентів, а системи оподаткування різних країн мають між собою як багато спільного, так й безліч індивідуальних відмінностей, тому виникає необхідність оцінити її по відношенню до сильних та слабких сторін у порівнянні з податковими системами інших країн.

По-друге, для оцінки конкурентоспроможності податкової системи використовується певна стандартизована методологія, яка дозволяє за сукупністю обраних параметрів привести різні системи до спільного знаменнику і зробити достовірні висновки про їх порівнювані властивості. У даному дослідженні нами була використана удосконалена методологія оцінки International Tax Competitiveness Index. Оскільки підхід щодо оцінки конкурентоспроможності за категорією оподаткування споживання можна зробити більш комплексним шляхом врахуванням в підсумкових оцінках більшої кількості показників. Зокрема, було використано додаткові показники, що характеризують ефективність процесу адміністрування податку, а також рівень податкового комплаєнсу, тобто рівня добровільності сплати податкових зобов'язань.

По-третє, за результатами проведеної оцінки визначено, що Україна посідає лише 8 місце з кількістю балів 70. Нижче місце посідають три країни : Греція, Литва, Угорщина. На першому місці, як і в рейтингу ІТСІ протягом останніх років, знаходиться Естонія. В цій країні застосовується, як і в Україні, відносно невисока порівно з іншими країнами ЄС та Центральної Європи нормативна ставка податку на рівні 20%. В Естонії рівень охоплення загальної бази оподаткування базою оподаткування ПДВ є найбільшим, а саме 73,4%. На додаток до цього рівень адміністративного тягаря для платників податків є відносно невеликим. В Україні досить великим є рівень адміністративного навантаження на податкових агентів, зокрема, великих витрат часу, трудових ресурсів вимагає діяльність по дотриманню вимог реєстрації, підтвердження достовірності податкових накладних.

Вчетверте, отримані результати аналізу дозволяють бачити переваги і слабкі місця вітчизняної системи оподаткування, на які потрібно звернути увагу у процесі її подальшого вдосконалення і приведення до оптимальних кондицій.

З огляду на це, у контексті поглиблення європейської інтеграції України перспективним напрямом подальших досліджень є проведення комплексної оцінки конкурентоспроможності вітчизняної системи оподаткування у порівнянні з країнами-членами ЄС.

Список використаних джерел

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Національна академія наук України, Ін-т економічного прогнозування. Київ: Фенікс, 1999. 338 с.
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. - Київ : Знання України, 2020. – 423 с.
3. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua/>
4. Жаліло Я.О. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку / Стратегічна панорама. 2004, № 3. – С. 97-104.
5. Зведені національні рахунки. ДССУ. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Корупційні ризики у процедурі зупинення/відновлення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування у Єдиному реєстрі податкових накладних. НАЗК. URL : <https://nazk.gov.ua/>

7. Молдован О. Економічна безпека держави як базове поняття екосистейту : у пошуках універсальної дефініції / Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка та управління. 2021, № 4. Том 31(71). – С. 5-12.
8. Пасічний М. Д. Фіскальна безпека держави в умовах воєнного стану / Економіка та суспільство. 2024, №62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-104>.
9. International Survey on Revenue Administration. URL : <https://data.rafit.org/?sk=ba91013d-3261-42f8-a931-a829a78cb1ec>
10. International Tax Competitiveness Index 2023. Tax Foundation. URL: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2023-international-tax-competitiveness-index/>
11. Shevchenko, O., Varnalii, Z., Kharlamova, G., & Kuzmynchuk, N. (2023). Models for assessing crisis dynamics in disparities of Ukraine's regional economy to ensure the economic security of regions. *Journal of International Studies*, 16(1), 177-190. doi:10.14254/2071-8330.2023/16-1/12

References

1. Baranovsky O.I. (1999). *Finansova bezpeka*. Kyiv : Phenix. [in Ukrainian].
2. Varnalii Z.S. (2020). *Economichna ta finansova bezpeka v umovah globalizatzii*. Kyiv : Znannya Ukrainy. [in Ukrainian].
3. Dergavnyi web-portal budgetu dlya gromadyan. URL : <https://openbudget.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Galilo Y.O. (2004). Do formuvannya kategorialnogo aparatu nauki pro ekonomichnu bezpeku. *Strategichna panorama*, 3, 97-104. [in Ukrainian].
5. Zvedeni natsionalni rahunky. DSSU. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Koruptziyni ryzyki u protzedury zupynennya/vidnovlennya reestratzyi podatkovykh nakladnyh/rozrahunkiv koryguvannya u Edynomu reestri podatkovykh nakladnyh. NAZK. URL : <https://nazk.gov.ua/> [in Ukrainian].
7. Moldovan O. (2021). *Ekonomychna bezpeka dergavy yak bazove ponyattya ecosesteity : u poshukah universalnoyi definitzii. Vcheni zapysky Tavriyskogo natzionalnogo universytetu imeni V.I. Vernadskogo*, 4, 5-12. [in Ukrainian].
8. Pasichnyi M.D. (2024). *Fiskalna bezpeka dergavy v umovah voyennogo stanu. Ekonomika ta suspilstvo?* 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-104>. [in Ukrainian].
9. International Survey on Revenue Administration. URL : <https://data.rafit.org/?sk=ba91013d-3261-42f8-a931-a829a78cb1ec>
10. International Tax Competitiveness Index 2023. Tax Foundation. URL: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2023-international-tax-competitiveness-index/>
11. Shevchenko, O., Varnalii, Z., Kharlamova, G., & Kuzmynchuk, N. (2023). Models for assessing crisis dynamics in disparities of Ukraine's regional economy to ensure the economic security of regions. *Journal of International Studies*, 16(1), 177-190. doi:10.14254/2071-8330.2023/16-1/12.